DOI:10.17951/k.2016.23.2.25

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA
VOL. XXIII, 2 SECTIO K 2016

Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

AGNIESZKA DEMCZUK

Od raportu Bangemanna do Strategii Europa 2020. Rozwój społeczeństwa informacyjnego w polityce Unii Europejskiej – bilans 15 lat

From the report Bangemann to the Europe Strategy 2020. The development of the information society in EU policy – the balance 15 years

ABSTRAKT

Zgodnie z przyjętą w 2000 r. Strategią Lizbońską celem strategicznym rozwoju UE do 2010 r. miało być uczynienie z Europy najbardziej konkurencyjnej i innowacyjnej, opartej na wiedzy gospodarki świata. W ramach Strategii Lizbońskiej i inicjatywy *eEurope* podjęto wiele działań o charakterze politycznym, które miały na celu rozwój społeczeństwa informacyjnego przez wykorzystanie technologii w handlu, administracji publicznej, służbie zdrowia, edukacji i innych dziedzinach życia społecznego. W 2010 r. przyjęto kolejny dokument – Strategię 2020, której celem stało się osiągnięcie wzrostu gospodarczego po okresie kryzysu globalnego z lat 2008–2010, który powinien być inteligentny, zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu.

Słowa kluczowe: informacja, Internet, technologie informacyjne i komunikacyjne, społeczeństwo informacyjne, społeczeństwo sieciowe, raport Bangemanna, Strategia Lizbońska, polityka Unii Europejskiej, polityka inkluzji

DEFINICJE I WSKAŹNIKI SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Celem artykułu jest dokonanie przeglądu i analiza polityki europejskiej – w ramach podjętych od 2000 r. tzw. reform lizbońskich – zmierzającej do powszechnego rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Europie, i jednocześnie osiągnięcia takiego poziomu rozwoju europejskiej gospodarki innowacyjnej, aby mogła być ona konkurencyjna z innymi gospodarkami świata – amerykańską i japońską. Autorka

dokona analizy dokumentów prawnych, wskaźników rozwoju infrastruktury technicznej na podstawie danych statystycznych oraz podejmie próbę oceny tej polityki z perspektywy ostatnich piętnastu lat.

Elementem podstawowym współczesnego społeczeństwa, określanego najczęściej informacyjnym, w każdym jego wymiarze, jest informacja. Informacja, procesy i systemy informacyjne stały się w ostatnich kilku dekadach podstawowymi zjawiskami wywierającymi największy wpływ na funkcjonowanie gospodarki, zachowania społeczne i kulturę, politykę i proces podejmowania decyzji politycznych oraz stanowienie regulacji prawnych. Zjawiska informacyjne stały się także podstawowymi problemami badawczymi wielu dyscyplin naukowych. Badanie zjawisk informacyjnych pozwala na lepsze zrozumienie i naukowe wyjaśnienie mechanizmów funkcjonowania systemów politycznych, prawnych i ekonomicznych w ich powiązaniu z systemem społecznym.

Przyczynę zmian zachodzących w wielu aspektach życia publicznego należy upatrywać m.in. w upowszechnianiu się technologii informacyjnych i komunikacyjnych (*information and communication technologies* – ICT), w tym przede wszystkim Internetu. Internet stał się podstawową przesłanką techniczną nowego, społecznego ładu informacyjnego, rozumianego jako pewien kompleks społecznych norm, procesów i systemów informacyjnych oraz zasobów informacji, na podstawie których funkcjonują społeczeństwa, państwa i gospodarki [Oleński 2003: 15].

Cele, które mają być realizowane przez aparat wykonawczy władzy państwowej, muszą być najpierw wyznaczone i zaaprobowane przez władzę polityczną w postaci podjętych decyzji. W teorii decyzji politycznych wyróżnia się jej cztery podstawowe elementy, tj. sytuację polityczną, jako stan rzeczywistości politycznej, a w sensie subiektywnym jako problem, który powinien być rozwiązany, ośrodek decyzyjny jako system decyzyjny, czyli podmiot działania politycznego, proces decyzyjny, czyli zespół powiązań przyczynowo-skutkowych, występujących wewnątrz ośrodka decyzyjnego w związku z sytuacją polityczną oraz implementację jako proces urzeczywistniania decyzji za pomocą odpowiednio dobranych metod i środków działania [Pietraś 1997: 12–13].

Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz możliwość ich zastosowania np. w biznesie (*e-commerce*), rządzie (*e-government*), administracji (*e-administration*), edukacji (*e-learning*), służbie zdrowia (*e-health*) i pracy (telepraca) kreują nową sytuację polityczną dla władzy i pociągają za sobą konieczność podjęcia przez nią decyzji strategicznych. Decyzje te powinny wyznaczać nowy kierunek działań zmierzających do szybszego rozwoju społeczeństwa informacyjnego i wzrostu konkurencyjności gospodarczej. Na podstawie założeń politologicznej analizy decyzyjnej można przyjąć, iż: (1) gwałtowny rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz możliwość ich powszechnego zastosowania tworzą nową sytuację polityczną, stanowią nowy problem do rozwiązania, (2) przez ośrodek polityczny (władze polityczne, na szczeblu ponadpaństwowym, np. w ramach Unii Europejskiej), (3) który w ramach procesu decyzyjnego (tj. dostrzeżenia nowych

potrzeb społecznych, zebrania informacji na temat warunków i możliwych sposobów ich rozwiązania, selekcji tych informacji przez różne grupy ekspertów i przygotowania wariantów decyzji oraz ich konsultacji z zainteresowanymi podmiotami), (4) podejmuje strategiczne decyzje polityczne i szczegółowe plany działań, (5) określające podmioty odpowiedzialne za ich implementację oraz metody i środki działania, czas realizacji i środki finansowe, które służą realizacji przyjętego celu.

Głównym celem, wyznaczonym w wielu dokumentach politycznych jest wzrost konkurencyjności gospodarczej i budowa społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich (*information society for all*).

W tym miejscu należy przybliżyć samo pojęcie społeczeństwa informacyjnego i jego podstawowe cechy, odróżniające go od innych form społeczeństwa, jakie znane są w historii myśli socjologicznej. W literaturze przedmiotu jest wiele definicji społeczeństwa informacyjnego. Samo pojęcie, zaczerpnięte do polityki z teorii społecznych, jest nazwą koncepcji typowo europejskiej, gdzie komponent społeczeństwo ma istotne znaczenie [Doktorowicz 2005: 169–178].

Pierwsze próby tworzenia definicji społeczeństwa informacyjnego oraz określenia jego podstawowych cech pojawiły się już w połowie lat 60., tj. społeczeństwo komunikujące się przez komputer (*the computer-mediated communication society*) i cywilizacja informacyjna, której gospodarka oparta jest na przemysłach informacyjnych. Termin ten pochodzi z Japonii i po raz pierwszy został użyty w 1963 r. przez Tadao Umesamo. Następnie pojęcie to upowszechnił Kenichi Koyama, zaś w 1972 r. Yoneji Masuda opracował kompleksowy plan przeobrażenia wszystkich sfer życia społecznego w kontekście rozwoju sektora informacyjnego i telekomunikacyjnego [Goban-Klas 1999: 286].

W literaturze przedmiotu pojawiły się także inne rodzaje określeń na współczesne społeczeństwo, gdyż z jednej strony jest to społeczeństwo, w którym gwałtownie rozwijają się trzy sektory infrastruktury: telekomunikacyjny, informatyczny i mediów elektronicznych, z drugiej zaś jest to także społeczeństwo niepewności i ryzyka. Są to przede wszystkim: społeczeństwo trzeciej fali (Alvin Toffler), społeczeństwo ryzyka (Urlich Beck), społeczeństwo sieciowe (Manuel Castells), społeczeństwo postkapitalistyczne (Peter F. Drucker), społeczeństwo postindustrialne (Daniel Bell), społeczeństwo postrynkowe (Jeremy Rifkin), społeczeństwo globalnej wioski (Marshall McLuhan) i inne.

W literaturze przedmiotu i różnych dokumentach urzędowych jest wiele definicji społeczeństwa informacyjnego, np.: „Społeczeństwo, które właśnie się kształtuje, gdzie technologie gromadzenia i transmisji informacji i danych są powszechnie dostępne po niskich kosztach, a powszechnemu użyciu informacji i danych towarzyszą organizacyjne, komercyjne, społeczne i prawne zmiany, które głęboko zmieniają życie, pracę i społeczeństwo jako takie”[1]. „System społeczny, ukształtowany w procesie informacji, w którym systemy informacyjne i zasoby informacyjne determi-

[1] Luc Soete, ekspert Unii Europejskiej, zob. K. Doktorowicz [2005: 100].

nują społeczną strukturę zatrudnienia, wzrost zamożności społeczeństwa (dochodu narodowego) oraz stanowią podstawę orientacji cywilizacyjnej" [Sienkiewicz 2002: 506–507]. „Społeczeństwo z jednej strony nasycone różnymi aspektami zastosowania ICT, z drugiej zaś próbujące świadomie wykorzystywać możliwości stwarzane przez nowe technologie dla wzrostu swego poziomu cywilizacyjnego i podnoszenia jakości życia. Im bardziej centralną pozycję w życiu społecznym zajmuje informacja i procesy z nią związane, tym bardziej uzasadnione jest operowanie pojęciem społeczeństwa informacyjnego w odniesieniu do konkretnej zbiorowości. Można więc mówić o stopniowalności kategorii społeczeństwa informacyjnego, większym lub mniejszym przeobrażeniu mechanizmów życia społecznego przez ICT" [Porębski 2003: 117–118; Porębski 2001: 13].

Pojęcie społeczeństwa informacyjnego jest stosowane także w różnych znaczeniach, kategoriach, np. jako kategoria opisowa, tj. odnosząca się do określonych konsekwencji rozwoju ICT obserwowalnych w życiu społecznym czy jako postulat rozwojowy, czyli pożądany model docelowy, którego osiągnięcie może być efektem świadomie stosowanej strategii. W ramach pierwszej kategorii badany jest stopień kumulacji określonych zjawisk obserwowanych w danym społeczeństwie (analiza przemian społecznych pod wpływem ICT), w drugiej zaś – weryfikowane są działania, jakie należy podjąć, aby dane społeczeństwo osiągnęło poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego (strategiczne kierunki rozwojowe wyznaczone w dokumentach politycznych) [Porębski 2001: 13–14].

Społeczeństwo informacyjne jest rzeczywistością wielowarstwową, można więc przyjąć, iż składają się na nią:

- substrat technologiczny – infrastruktura informatyczna, czyli dostępność urządzeń służących gromadzeniu, przetwarzaniu, przechowywaniu i udostępnianiu informacji, mnogość kanałów przesyłania danych oraz możliwość łączenia ich w rozmaite konfiguracje;
- substrat ekonomiczny – sektor informacyjny gospodarki, czyli te gałęzie produkcji i usługi, które zajmują się wytwarzaniem informacji oraz technik informacyjnych (ICT), a także ich dystrybucją;
- substrat społeczny – wysoki odsetek osób korzystających w pracy, szkole i domu z ICT, co odpowiada wysokiemu poziomowi wykształcenia społeczeństwa;
- substrat kulturowy – wysoki poziom kultury informacyjnej, tj. stopień akceptacji dla informacji jako dobra strategicznego oraz towaru, a także odpowiedni poziom kultury informatycznej, tj. stopień umiejętności związanych z obsługą urządzeń informatycznych [Pawłowska 2002: 23–24; 34–39][2].

Społeczeństwo informacyjne jest efektem postępu technicznego, rozwoju ICT i w sposób istotny wpływa na wszystkie aspekty życia społecznego i gospodarczego.

[2] Autorka zaproponowała także katalog wskaźników służących do opisu poszczególnych substratów społeczeństwa informacyjnego.

Stąd próby stworzenia precyzyjnej definicji są raczej skazane na niepowodzenie. Podstawowym problemem jest konieczność uwzględnienia wszystkich zmian i zjawisk, jakie zachodzą w społeczeństwie informacyjnym pod wpływem zastosowania i wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Na początku lat 90. XX w. termin „społeczeństwo informacyjne" stał się jedną z podstawowych kategorii politycznych w polityce Unii Europejskiej. Gwałtowny rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz możliwość powszechnego ich zastosowania wymusił konieczność podjęcia debaty politycznej nad wizją europejskiej koncepcji społeczeństwa informacyjnego. Tym bardziej że w USA już we wrześniu 1993 r. opracowano koncepcję wyrażoną w dokumencie strategicznym *National Information Infrastructure*, zakładającą narodziny nowej cybercywilizacji z powszechnym, komercyjnym dostępem do infrastruktury sieci informacyjnych i infostradami.

W założeniu europejska koncepcja rozwoju miała zapewnić gospodarce większą konkurencyjność na globalnych rynkach zdominowanych przez USA i Japonię. W odróżnieniu jednak od polityki amerykańskiej UE podkreśla europejskie wartości społeczne i kulturowe.

Encyklopedia politologii podaje, że społeczeństwo informacyjne różni się od przemysłowego na pięciu płaszczyznach:

1) ekonomicznej, którą charakteryzuje odejście od gospodarki opartej na przemyśle w kierunku gospodarki opartej na usługach;
2) ról zawodowych – dominacja inżynierów, specjalistów, ekspertów, naukowców;
3) orientacji technicznej – sterowanie rozwojem technicznym i jego planowanie;
4) procesu decyzyjnego – zdominowanego przez „technologie intelektualne" (systemy wspomagania decyzji) i decydowanie sieciowe;
5) ewaluatywnej – kluczowe znaczenie wiedzy teoretycznej jako źródła innowacji [*Encyklopedia politologii* 2016: 631–632].

Osiągnięcie zadowalającego poziomu nasycenia społeczeństwem informacyjnym na tych wszystkich płaszczyznach mogło nastąpić jedynie w ramach wspólnej, ponadnarodowej – w kontekście występujących procesów globalizacji – inkluzyjnej polityki europejskiej. Bez skoordynowanej i świadomej polityki wszystkich państw UE nie byłoby możliwe osiągnięcie zadowalającego stanu rozwoju infrastruktury teleinformatycznej i występowania wielu programów pomocowych umożliwiających powszechny dostęp do usług informacyjnych. Jak podkreślał M. Castells na początku XXI w., wielkim wyzwaniem będzie wykluczenie. W globalnej gospodarce i w społeczeństwie sieciowym, w którym większość z tego, co się liczy, zależy od sieci opartych na Internecie, odłączenie od nich skazuje na marginalizację. M. Castells wymienia kilka mechanizmów wykluczenia, tj.: brak infrastruktury technologicznej, wykluczenie ekonomiczne lub instytucjonalne przeszkody w dostępie do sieci, braki edukacyjne lub kulturowe i niedostateczny udział w tworzeniu treści przekazywanych za pośrednictwem sieci [Castells 2003: 307].

ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO W „POLITYCE LIZBOŃSKIEJ"

W grudniu 1993 r. powołano grupę ekspertów, której głównym zadaniem było opracowanie raportu zawierającego propozycje i działania służące budowaniu społeczeństwa informacyjnego. Na czele grupy eksperckiej stanął Komisarz ds. Polityki Przemysłowej, Technologii Informatycznych i Telekomunikacji Martin Bangemann. Efektem kilkumiesięcznych prac był raport przedstawiony w czerwcu 1994 r. podczas spotkania Rady Europejskiej – „Europa i globalne społeczeństwo informacyjne: zalecenia dla Rady Europy" (*Europe and the Global Information Society: recommendations to the European Council*) [Wspólnotowy Serwis Informacyjny Badań i Rozwoju], zwany potocznie raportem Bangemanna. Autorzy raportu zaapelowali do decydentów politycznych UE o podjęcie działań mających na celu umożliwienie stworzenia nowych, dynamicznie rozwijających się sektorów gospodarki oraz podjęcie wspólnych kroków w zakresie ujednolicenia przepisów prawnych, aby wprowadzić konkurencyjny, ogólnoeuropejski rynek usług informacyjnych. Podkreślili istotną rolę, jaką powinna odgrywać gospodarka europejska rozwijająca się w warunkach konkurencji infrastruktur i usług oraz konieczność wyeliminowania niekomercyjnych politycznych obciążeń i ograniczeń budżetowych nałożonych na firmy telekomunikacyjne. Zalecili państwom członkowskim przyspieszenie procesów liberalizacji sektora telekomunikacyjnego i sporządzenie jasnych harmonogramów wprowadzenia konkretnych działań. Ich zdaniem, na szczeblu europejskim powinien być utworzony organ władzy, koordynujący działania w zakresie szerokiego rozpowszechnienia technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Autorzy raportu przedstawili dziesięć możliwych zastosowań technologii ICT, tj.: telepraca, nauka na dystans, sieci dla uniwersytetów i centrów badawczych, usługi telematyczne dla małych i średnich przedsiębiorstw, transportu, ruchu drogowego i powietrznego oraz opieki zdrowotnej, a także przetargi elektroniczne, elektroniczna administracja publiczna i miejskie autostrady informacji (sieci dostarczające gospodarstwom domowym system dostępu do sieci).

Konkluzje raportu Bangemanna spotkały się z krytyką polityków europejskich. Zalecenia o charakterze technicznym w kwestiach nieznanych szerzej na początku lat 90. XX w. spowodowały, iż autorów raportu oskarżono o zbyt technokratyczne podejście do problematyki ICT. Z kolei zalecenia o charakterze ekonomicznym były zbyt liberalne. Największym zrozumieniem spotkały się natomiast zalecenia w dziedzinie deregulacji telekomunikacji i dopuszczenia konkurencji na rynkach krajowych i unijnym[3].

[3] Na początku 1995 r. Komisja Europejska powołała także dwie grupy badające, w jaki sposób nowe technologie oddziałują na gospodarkę, zatrudnienie, sektor publiczny, media i zrównoważony rozwój. Pierwsza z nich – grupa ekspertów na wysokim szczeblu (*High Level Group of Experts*) – w kwietniu 1997 r. przedstawiła wstępny raport na temat budowy społeczeństwa informacyjnego dla nas wszystkich (*Building a European Information Society for Us All*), zawierający różne propozycje dotyczące rozwoju europejskiego społeczeństwa informacyjnego. Prace na temat analiz społecznych, socjalnych i kulturowych społeczeństwa

W dniu 8 grudnia 1999 r. Romano Prodi, Przewodniczący Komisji Europejskiej, ogłosił otwarcie nowej inicjatywy europejskiej. Była to inicjatywa *eEurope – An Information Society for All* – jedna z najważniejszych deklaracji politycznych ostatnich dwóch dekad – mająca na celu modernizację i umocnienie europejskiej gospodarki. Rywalizacja gospodarcza z USA i jej wzrost gospodarczy osiągnięty dzięki polityce wdrażania nowych technologii stały się ważnymi czynnikami prowadzącymi do nowego spojrzenia na wyzwania, jakie niesie ze sobą współczesna rewolucja informacyjna. Stąd zaistniała konieczność dokonania rewizji dotychczasowej polityki wspólnotowej i podjęcia działań o charakterze systemowym, mających na celu podniesienie poziomu konkurencyjności europejskiej gospodarki. Podczas szczytu w Helsinkach (10–11 grudnia 1999 r.) inicjatywa *eEurope* uzyskała wstępne poparcie uczestników i została skierowana do dalszych prac do Komisji Europejskiej i grupy ekspertów. Inicjatywa *eEurope* zapoczątkowała zupełnie nowy etap w wyznaczaniu kierunków rozwoju europejskiego społeczeństwa informacyjnego i priorytetowych działań w zakresie wykorzystywania ICT. Podczas specjalnego szczytu Rady Unii Europejskiej (23–24 marca 2000 r.) przyjęto Strategię Lizbońską, której celem miało być uczynienie z Europy do 2010 r. „najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej, bazującej na wiedzy gospodarki świata, oferującej więcej lepszych miejsc pracy oraz większą spójność społeczną" (*to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion*) [COM (1999) 687 końcowy].

Określono kluczowe obszary, w których powinny zostać podjęte działania o priorytetowym znaczeniu, tj.:

---

informacyjnego były prowadzone także w ramach powołanego Forum do spraw społeczeństwa informacyjnego (*Information Society Forum*), składającego się początkowo z około 130 członków (w 2000 r. liczbę członków zmniejszono do 88). Forum do spraw społeczeństwa informacyjnego stało się ważnym ośrodkiem opiniodawczym, którego przedstawiciele reprezentowali różne środowiska zainteresowane rozwojem społeczeństwa informacyjnego: sektor publiczny, w tym ośrodki naukowe, sektor biznesowy, organizacje pozarządowe i inne. W grudniu 1994 r. Komisja Europejska utworzyła Biuro Projektu Społeczeństwa Informacyjnego (*Information Society Project Office* – ISPO), którego celem było promowanie współpracy i rozwoju w różnych aspektach społeczeństwa informacyjnego. Cztery lata później ISPO przekształcono w Biuro Promocji Społeczeństwa Informacyjnego (*Information Society Promotion Office*). W tym czasie powstawały kolejne dokumenty polityczne w formie komunikatów, białych i zielonych ksiąg, które stały się podstawową bazą do prowadzenia szerokiej debaty nad europejskim społeczeństwem informacyjnym. Dyskusja nad nimi pozwoliła na wypracowanie wspólnej wizji polityki europejskiej w dziedzinie społeczeństwa informacyjnego i ICT. Spośród wielu dokumentów, jakie powstały w II połowie lat 90. XX w., należy wymienić: komunikat „Europejska droga ku społeczeństwu informacyjnemu. Plan działania" (*Europe's Way to the Information Society. An Action Plan*), „Zielona Księga – Życie i praca w społeczeństwie informacyjnym. Przede wszystkim ludzie" (*Green Paper – Living and Working in Information Society. People First*), „Zielona Księga na temat konwergencji telekomunikacji, mediów i technologii informacyjnych" (*Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors and the Implications for Regulation Towards an Information Society Approach*), „Zielona Księga na temat informatyzacji sektora publicznego w społeczeństwie informacyjnym" (*Green Paper on Public Sector Information in the Information Society*) i „Społeczny wymiar oraz rynek pracy w społeczeństwie informacyjnym przede wszystkim ludzie – kolejne kroki" (*The Social and Labour Market Dimension of the Information Society: People First – The Next Steps*).

- wprowadzenie młodzieży europejskiej w erę cyfrową (*european youth into the digital age*),
- tańszy dostęp do Internetu (*cheaper Internet access*),
- przyspieszenie rozwoju elektronicznego handlu (*accelerating e-commerce*),
- szybki dostęp do Internetu dla badaczy i studentów (*fast Internet for researchers and students*),
- pewny dostęp dzięki inteligentnym kartom płatniczym (*smart cards for electronic access*),
- finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw wyspecjalizowanych w nowych technologiach (*risk capital for high-tech SMEs*),
- udział osób niepełnosprawnych w elektronicznej działalności (*„eParticipation" for the disabled*),
- służba zdrowia online (*healthcare online*),
- inteligentny transport (*intelligent transport*),
- rządy online (*government online*).

W kolejnych latach inicjatywa *eEurope* została uszczegółowiona i przełożona na konkretne plany działań. Opracowano trzy kolejne plany, w tym jeden adresowany do państw, które w 2001 r. kandydowały do UE. Były to:

- *eEurope 2002: An Information Society for All. Action Plan* (Feira, 19–20 czerwca 2000 r.) [COM (2000) 330 końcowy][4],
- *eEurope+ 2003. A Co-operative Effort to implement the Information Society in Europe* (*eEurope+ Wspólne działania na rzecz wdrożenia Społeczeństwa Informacyjnego w Europie – Plan Działań sporządzony przez kraje kandydu-*

[4] W dokumencie *eEurope 2002* określono trzy grupy tematyczne i 11 szczegółowych punktów realizacyjnych. W pierwszej grupie pt. „Tańszy, szybszy i bezpieczny Internet" znalazły się działania związane z rozwojem tańszego i szybszego Internetu, szybkiego Internetu dla badań i studentów oraz bezpiecznych sieci i inteligentnych kart (*smart cards*). W drugiej, pt. „Inwestowanie w ludzi i umiejętności", określono działania przygotowujące młodzież do korzystania z ery cyfrowej, a także umożliwiające tworzenie nowych miejsc pracy w gospodarce opartej na wiedzy i powszechne korzystanie z gospodarki opartej na wiedzy. Wreszcie, w trzeciej grupie, pt.: „Pobudzanie wykorzystania Internetu", znalazły się zadania mające na celu przyspieszenie rozwoju elektronicznej gospodarki, wykorzystanie Internetu w administracji publicznej (rząd *online* i dostęp do elektronicznych usług publicznych), zwiększenie zawartości cyfrowej w sieciach globalnych i rozwój inteligentnego systemu transportu. Zgodnie z założeniami Planu Działań *eEurope 2002* każdemu z powyższych zadań przypisano wiele celów szczegółowych i terminy, w których powinny zostać osiągnięte. W sumie wyodrębniono 66 celów szczegółowych w nieprzekraczalnym terminie realizacji do 2002 r. W Planie Działań wskazano także działania związane z budową elektronicznej administracji publicznej. Państwa kandydujące uznały, iż konieczne było zapewnienie jednostkom większego dostępu do informacji publicznej i zwiększenie poziomu interakcyjności świadczonych usług publicznych przez Internet. Zdefiniowano 7 konkretnych działań, tj.: udostępnienie *online* istotnych danych o znaczeniu publicznym, zapewnienie powszechnego dostępu do podstawowych elektronicznych usług publicznych, uproszczenie internetowych procedur administracyjnych przeznaczonych dla sektora biznesowego. Znalazł się także zapis o promowaniu najlepszych praktyk stosowanych przez elektroniczny rząd przez wymianę doświadczeń w skali europejskiej, promowaniu podpisu elektronicznego w sektorze publicznym, ustanowieniu elektronicznych zamówień publicznych oraz tworzeniu Publicznych Punktów Dostępu do Internetu (*Public Internet Access Points – PIAPs*).

jące przy wsparciu Komisji Europejskiej, Goteborg, 15–16 czerwca 2001 r.) [COM (2002) 263 końcowy][5],

- *eEurope 2005: An Information Society for All. An Action Plan* (Sewilla, 21–22 czerwca 2002) [COM (2005) 229 końcowy].

Pierwszą ocenę realizacji inicjatywy *eEurope* dokonano podczas szczytu w Nicei w dniach 7–8 grudnia 2000 r. Wraz z przedstawionym komunikatem *The eEurope 2002 Update* zaprezentowano dokument *Progress on eEurope Actions. Staff Paper*, w którym szczegółowo określono podjęte działania i ich terminy realizacji do 2002 r. w ramach planu działania z Feira[6].

W Strategii Lizbońskiej sporządzono również w formie załącznika listę 20 podstawowych usług publicznych (*Common list of basic public services*) [COM (2001) 140 końcowy] świadczonych na rzecz obywateli i firm, które powinny być dostępne *online* najpóźniej do 2002 r. na czterech poziomach, tj. informacyjnym, komunikacyjnym, w tym interakcyjnym jednostronnie i dwustronnie oraz transakcyjnym (tab. 1).

Tabela 1. Lista 20 podstawowych usług publicznych przyjętych przez Komisję Europejską w ramach inicjatywy *eEurope*

Usługi publiczne dla obywateli
▪ Podatek od osób fizycznych ▪ Pośrednictwo pracy (usługi urzędów pracy) ▪ Pomoc socjalna (zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek na dziecko, koszty opieki medycznej, stypendia dla studentów)

[5] COM (2002) 263 końcowy. Pierwszej oceny realizacji zadań przyjętych w *eEurope+ 2003* dokonano podczas szczytu w Ljubljanie (3–4 czerwca 2002 r.) w formie *Raportu o stanie realizacji Planu Działań eEurope+ w krajach kandydujących*. We wnioskach końcowych odnotowano wzrost wskaźników dostępu do telefonii stacjonarnej i telefonii komórkowej, jednakże podkreślono, iż wciąż niezadowalające są wskaźniki wzrostu dostępu do Internetu, przede wszystkim ze względu na wysokie ceny usług. Omówiono w zarysie inicjatywy polityczne w poszczególnych państwach zmierzające do przyjęcia przez odpowiednie władze państwowe narodowych strategii informatyzacji państwa. Realizacja działań *eEurope+ 2003* miała zostać sfinansowana głównie z budżetów krajowych, przez specjalne programy i ich włączenie do narodowych planów rozwoju, a także z funduszy przedstrukturalnych – PHARE. Ponadto UE wspierała działania państw w ramach programów: 5. Programu Ramowego, IDA, *eContent, GoDigital* i *eLearning*.

[6] Kolejnego przeglądu dokonano podczas szczytu w Sztokholmie (23–24 marca 2001 r.), a po zakończeniu obrad opracowano dokument *eEurope 2002 Impact and Priorities* [COM (2001) 140 końcowy]. Przedstawiono w nim dane na temat osiągniętych rezultatów we wdrażaniu nowych technologii, według których m.in. zwiększyła się liczba internautów, wzrosła liczba komputerów, spadły ceny za usługi dostępu do Internetu, zwiększyła się liczba osób korzystających z komputera w pracy. W *eEurope 2002 Impact and Priorities* podkreślono konieczność przeciwdziałania wykluczeniu informacyjnemu (*digital divide*) w ramach polityki *eInclusion* (*Social Inclusion Process*). Grupa ekspertów (tzw. *High Level Group on Employment and the Social Dimension of the Information Society* – ESDIS) do końca 2001 r. została upoważniona do opracowania raportu zawierającego diagnozę wykluczenia informacyjnego w Europie. W *eEurope 2002 Impact and Priorities* wspomniano również o inicjatywie *eEurope+ 2003*, podjętej podczas konferencji w Warszawie (11–12 maja 2000 r.) przez ministrów państw kandydujących. W okresie od października 2000 r. do maja 2001 r. trwały prace specjalnie utworzonej w tym celu grupy ekspertów Komisji Europejskiej i państw kandydujących (tzw. *Joint High Level Committee on Information Society* – JHLC), a efektem ich prac był Plan Działań *eEurope+ 2003*.

Usługi publiczne dla obywateli
▪ Dokumenty osobiste (dowód osobisty, prawo jazdy, paszport) ▪ Rejestracja samochodów ▪ Uzyskanie pozwolenia na budowę ▪ Zgłoszenie na policję ▪ Biblioteki publiczne ▪ Zaświadczenia (akt urodzenia, akt ślubu) ▪ Przyjęcia na studia ▪ Zmiana miejsca zamieszkania (adresu) ▪ Usługi związane z opieką medyczną
Usługi publiczne dla firm
▪ Ubezpieczenie społeczne ▪ Podatek od osób prawnych ▪ Podatek VAT (deklaracje podatkowe, oceny należności podatkowych) ▪ Rejestracja nowej spółki ▪ Przesyłanie danych do biur statystycznych ▪ Deklaracje celne ▪ Zezwolenia i raporty dotyczące ochrony środowiska ▪ Zamówienia publiczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Common list of basic public services, eEurope 2002. Impact and Priorities, COM (2001) 140 końcowy*, Bruksela 13 marca 2001.

W maju 2002 r. Komisja Europejska przyjęła kolejną wersję inicjatywy *eEurope*, którą w formie dokumentu *eEurope 2005*[7] przedstawiono podczas posiedzenia Rady Unii Europejskiej w Sewilli w 2002 r. Zawierał on harmonogram działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w latach 2003–2005 na podstawie dostępu do szerokopasmowego dostępu do Internetu (*broadband*). Działania podjęte w ramach *eEurope 2005* miały doprowadzić do osiągnięcia następujących celów: rozwinięcie elektronicznych usług rządu *online*, nauczanie na odległość i elektroniczna ochrona zdrowia, a także: stworzenie dynamicznego środowiska dla biznesu elektronicznego, budowa bezpiecznej infrastruktury informacyjnej oraz zapewnienie powszechnego dostępu do szerokopasmowych sieci. W dokumencie skoncentrowano się zatem na sześciu zasadniczych kwestiach: *e-government*, *e-learning*, *e-health*, *e-business*, *broadband*, bezpieczeństwo sieci i multimediów.

Cele i poszczególne działania w ramach planu *eEurope 2005* określono w sposób następujący:

- nowoczesne elektroniczne usługi publiczne *e-government*: rozwój łączy szerokopasmowych, opracowanie ram regulacyjnych umożliwiających współpracę (standardy interoperacyjne) systemów informatycznych administracji na poziomie paneuropejskim, wspomagających świadczenie usług obywatelom i przedsiębiorstwom, stworzenie platformy 20 interaktywnych podstawowych usług publicznych, rozwój elektronicznych zamówień publicznych (*e-pro-*

[7] Działania *eEurope 2005* miały zostać sfinansowane przez państwa członkowskie i sektor prywatny oraz przez niektóre programy, przede wszystkim 6. Program Ramowy, *eContent*, *eTen* i fundusze strukturalne.

curement), budowa PIAP-ów i promocja kultury i turystyki europejskiej w wersji cyfrowej,

- nowoczesne usługi publiczne elektronicznego nauczania: rozwój łączy szerokopasmowych, opracowanie Programu Nauczania Elektronicznego (*eLearning Programme*), budowa wirtualnych miasteczek akademickich dla studentów, budowa systemu współpracy między szkołami wyższymi a ośrodkami badawczymi, opartego na nowych technologiach oraz podniesienie umiejętności w korzystaniu ze społeczeństwa opartego na wiedzy,
- nowoczesne usługi elektronicznej ochrony zdrowia: implementacja elektronicznych kart zdrowia, rozwój systemu wymiany informacji dotyczących stanu zdrowia i rozwój elektronicznych usług służby zdrowia,
- dynamiczne środowisko elektronicznego biznesu: rozwój prawa umożliwiającego i ułatwiającego prowadzenie elektronicznego biznesu, koordynacja działań wspomagających małe i średnie przedsiębiorstwa w zakresie *e-commerce*, opracowanie analizy zapotrzebowania na umiejętności w korzystaniu z Internetu, opracowanie przez sektor publiczny najlepszych rozwiązań w dziedzinie *e-commerce*, zwiększenie wiarygodności i zaufania do sektora prywatnego świadczącego elektroniczne usługi transakcyjne przez stworzenie europejskiego systemu rozwiązywania sporów oraz większe wykorzystanie domeny eu („*eu.company*”),
- bezpieczna infrastruktura informacyjna: powołanie grupy zadaniowej do spraw bezpieczeństwa sieci i multimediów (*Cyber Security Task Force* – CSTF), promowanie dobrych praktyk i standardów produktów informacyjnych oraz stworzenie bezpiecznego środowiska dla komunikacji między usługami publicznymi,
- sieci szerokopasmowe: rozwój sieci szerokopasmowych bezprzewodowych, rozwój sieci w regionach mniej uprzywilejowanych, ograniczenie barier uniemożliwiających dostęp do tych sieci, zwiększenie treści udostępnianych przez różne platformy, np. interaktywna telewizja oraz rozwój cyfrowych systemów przełączania.

W listopadzie 2004 r. Grupa Wysokiego Szczebla opublikowała raport *Facing the challenge. The Lisbon strategy for growth and employment* [*Facing the Challenge*], podsumowujący stan realizacji Strategii Lizbońskiej w latach 2000–2004. Autorzy raportu stwierdzili, iż państwa członkowskie nie zrobiły znacznego postępu, a gospodarka europejska nie rozwinęła się na tyle, by stać się wystarczająco konkurencyjną dla gospodarki amerykańskiej i azjatyckiej. W związku z tym ich zdaniem konieczne było zwiększenie nakładów na rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy i zwiększenie produktywności pracy. Autorzy raportu zwrócili szczególną uwagę na dwa zagadnienia, tj. pilną potrzebę przyspieszenia realizacji zadań wyznaczonych w Strategii Lizbońskiej i podjęcie nowych działań, które uwzględniłyby nową sytuację gospodarczą i wyzwania, przed którymi stoi UE w 2004 r. Stąd, zdaniem członków Grupy Wysokiego Szczebla, UE powinna była położyć większy nacisk

na takie kwestie, jak: wzmocnienie europejskiego modelu socjalnego opartego na pełnym zatrudnieniu i większej spójności społecznej, podjęcie działań zmierzających do zwiększenia atrakcyjności Europy dla inwestorów i pracowników oraz zrównoważony rozwój regionalny[8].

W lutym 2005 r. Komisarz ds. Społeczeństwa Informacyjnego i Mediów Viviane Reling ogłosiła nowy Plan Działań *i2010*, który był kontynuacją inicjatywy *eEurope*, której z kolei głównym celem było uczynienie Europy silnym i konkurencyjnym społeczeństwem opartym na wiedzy. 1 czerwca 2005 r. przyjęto nowy dokument „i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia" (*i2010 – A European Information Society for growth and employment*) [COM (2005) 229 końcowy]. Umieszczona w tytule dokumentu litera „i" oznaczała trzy zagadnienia, które uznano za priorytetowe przez Komisję Europejską: jednolita europejska przestrzeń informacyjna, innowacje i inwestycje oraz włączenie, czyli stworzenie integracyjnego europejskiego społeczeństwa informacyjnego (inkluzja, od słowa *eInclusion*).

W celu stworzenia „przestrzeni informacyjnej" należało stworzyć otwarty i stabilny rynek wewnętrzny dla usług komunikacyjnych i nowych usług cyfrowych. Aby Europa była bardziej konkurencyjna i innowacyjna, zarówno UE, jak i państwa członkowskie powinny były zwiększyć o 80% nakłady finansowe dla badań nad technologiami do 2010 r. Inkluzja oznaczała, iż społeczeństwo informacyjne będzie dostępne wszędzie i dla każdego w Europie. Strategia *i2010* kładła duży nacisk na powszechny udział i wyposażenie każdej jednostki w podstawowe umiejętności cyfrowe. W miarę jak stosowanie ICT stawało się coraz powszechniejsze, rósł wpływ tych technologii na społeczeństwo. W związku z tym konieczne było zapewnienie większych korzyści z ICT jak największej liczbie osób i zwiększenie dostępności usług publicznych [COM (2005) 229 końcowy].

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wspierały także liczne programy wspólnotowe. Pierwsze programy, włączone później do Ramowych Programów Badań i Rozwoju, były realizowane już w latach 80. XX w. W latach 90. były tworzone nowe, ale z chwilą przyjęcia inicjatywy *eEurope* zostały podporządkowane jej strategicznym celom, a następnie realizowane w formie kolejnych edycji. Programy wspomagające rozwój społeczeństwa informacyjnego były adresowane bezpośrednio do zainteresowanych podmiotów, uczestniczyły w nich państwa członkowskie, regiony, instytucje publiczne, organizacje pozarządowe i jednostki. Były to np. *eContent*, *eTEN (Trans-European Telecommunication Networks)*, *GoDigital*, IDA (*Interchange of Data between Administrations*), *MEDIA Plus,* Program Ramowy dla Badań i Rozwoju Technicznego (*Framework Programme*).

[8] W lutym 2005 r. Komisja Europejska opublikowała kolejny komunikat „Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek Strategii Lizbońskiej" (*Working together for growth and jobs. New start for the Lizbon Strategy* – COM (2005) 24 końcowy, będący odpowiedzią na powyższy raport. Znalazły się w nim te zagadnienia i propozycje działań, które zostały przedstawione przez Grupę Wysokiego Szczebla.

W ramach inicjatywy *eEurope* realizowano wiele działań i akcji finansowanych przez Unię Europejską, których opisanie wykracza znacznie poza ramy tego artykułu.

Od momentu przyjęcia Strategii Lizbońskiej koncepcja społeczeństwa informacyjnego zajmuje jedno z priorytetowych miejsc w polityce Unii Europejskiej, akcentującej jednak w odróżnieniu od polityki amerykańskiej wartości społeczne i kulturalne. Jej podstawowym założeniem było i jest znalezienie równowagi pomiędzy zachodzącymi w świecie procesami globalizacji a zachowaniem warunków dla kreowania tożsamości kulturalnej i społecznej. Powszechny dostęp do technologii komunikacyjnych i informacyjnych oraz informatyzacja były i są kluczowymi działaniami zmierzającymi do osiągnięcia wysokiego wzrostu gospodarczego. Są one jednak traktowane jako przede wszystkim narzędzia służące podniesieniu jakości świadczonych usług w sektorze prywatnym i publicznym, a ostatnio także przezwyciężaniu dysproporcji społecznych i braku umiejętności w korzystaniu z technologii przez jednostki. Stąd tak silnie akcentowana jest w polityce UE polityka *eInclusion,* która oznacza, że społeczeństwo informacyjne powinno być dostępne wszędzie i dla każdego w Europie oraz powinna być realizowana zarówno na poziomie państwowym, jak i regionalnym oraz lokalnym.

Unia Europejska podejmowała także wiele działań politycznych związanych z rozwojem elektronicznego rządu. W 2003 r. Komisja Europejska opublikowała komunikat „Rola *eGovernment* dla przyszłości Europy" (*The Role eGovernment for Europe's Future*) [COM (2003) 567 końcowy], zgodnie z którym elektroniczny rząd (*e-government*) to użycie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w administracji publicznej połączone ze zmianami organizacyjnymi i nowymi umiejętnościami w celu poprawy jakości usług publicznych i mechanizmów demokratycznych oraz wzmocnienie poparcia dla działań publicznych. W dokumencie była mowa także o dobrym elektronicznym rządzeniu (*good e-governance*) wykorzystującym technologie informacyjne i komunikacyjne, uwzględniającym zmiany organizacyjne i kulturowe w celu umożliwienia obywatelom świadczenie usług także z zakresu służby zdrowia, edukacji i publicznego transportu.

Cele określone w inicjatywie *eEurope* wymusiły na administracji publicznej na wszystkich szczeblach: europejskim, państwowym i regionalnym, podjęcie nowych działań politycznych (przez opracowanie planów działań) i prawnych, które doprowadziły do większego „otwarcia się" urzędów na obywatela. Możliwość wykorzystania technologii w komunikacji pomiędzy administracją a obywatelem spowodowała, iż dostęp do informacji stał się pierwszym podstawowym elementem umożliwiającym tworzenie elektronicznej administracji.

Rządy poszczególnych państw podjęły działania polityczne (strategie informatyzacji), prawne (dostosowywanie prawa) i techniczno-organizacyjne (modernizacja administracji i budowa portali internetowych) umożliwiające obywatelom i firmom dostęp do e-usług publicznych.

Konkludując, europejska koncepcja społeczeństwa informacyjnego w ramach prowadzonej „polityki lizbońskiej" opierała się na realizacji następujących działań priorytetowych:

- zwiększeniu konkurencyjności infrastruktury teleinformatycznej i usług informacyjno-komunikacyjnych oraz zwiększeniu ich ilości i jakości,
- kreowaniu rynku usług, przez tworzenie warunków ekonomicznych i regulacyjnych w sektorach informacyjnym, komunikacyjnym i audiowizualnym,
- większym wykorzystaniu nowych technologii w sektorze prywatnym, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw,
- regulacji dotyczących elektronicznego handlu i produktów wytwarzanych przez społeczeństwo oparte na wiedzy,
- regulacji podniesienia poziomu bezpieczeństwa usług informacyjnych, komunikacyjnych i transakcyjnych, a także zwiększeniu ochrony prawa konsumentów i zapewnieniu prawa do prywatności,
- regulacji w zakresie praw autorskich i pokrewnych w sieci,
- polityce zatrudnienia i pracy uwzględniającej nowe formy zatrudnienia w gospodarce opartej na wiedzy,
- zwiększeniu nakładów na prowadzenie programów rozwojowo-badawczych i rozwoju sieci dla nauki,
- zmianach w systemie edukacji i szkolenia,
- upowszechnieniu wykorzystania nowych technologii w różnych aspektach życia publicznego: w administracji publicznej, transporcie, ochronie środowiska i ochronie zdrowia,
- zastosowaniu ICT w partycypacji społecznej, decyzjach politycznych i konsultacjach społecznych,
- tworzeniu gwarancji uczestnictwa wszystkich w społeczeństwie informacyjnym przez włączenie prawa dostępu do technologii do podstawowych praw obywatelskich,
- polityce eInclusion, ze szczególnym uwzględnieniem działań zapobiegających wykluczeniu informacyjnemu, a w szerszym ujęciu także społecznemu, grup nieposiadających dostępu do technologii i wiedzy potrzebnych dla pełnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym.

Europejskie dokumenty polityczne przyjęte w formie strategii i planów działań w wielu punktach realizacyjnych pokrywały się i nie wnosiły nic nowego w warstwie praktycznej. Stąd uzasadniona była ich krytyka obecna w literaturze przedmiotu, w myśl której projekty *eEurope* i *eEurope+* w warstwie realizacyjnej „uległy swoistej biurokratycznej chorobie rozdrobnienia na setki ilościowych celów i wskaźników, zza których nie widać było już wielkiej wizji cywilizacyjnej, a samo osiąganie przyjętego poziomu wskaźników nie dostarczyło państwom europejskim wartościowych informacji o stopniu realizacji tej wizji" [Jung 2004: 152].

ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO W „POLITYCE POSTLIZBOŃSKIEJ"

Zupełnie nowym dokumentem stała się Strategia Europa 2020[9] – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (*A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*), której celem stało się osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który powinien być inteligentny – dzięki bardziej efektywnym inwestycjom w edukację, badania naukowe i innowację, zrównoważony – dzięki zdecydowanemu przesunięciu w kierunku gospodarki niskoemisyjnej oraz sprzyjającej włączeniu społecznemu, ze szczególnym naciskiem na tworzenie nowych miejsc pracy i ograniczenie ubóstwa. Strategia koncentruje się na pięciu w dalszej perspektywie celach w dziedzinie zatrudnienia, innowacyjności, edukacji, walki z ubóstwem oraz w zakresie klimatu i energii. Od 2010 r. kiedy to UE przyjęła nową Strategię 2020 jeszcze bardziej wzrosło znaczenie technologii cyfrowych w europejskim rozwoju społecznym. Komisja Europejska zaproponowała w strategii siedem projektów przewodnich, które mają umożliwić postęp każdego z wymienionych wyżej priorytetów tematycznych, tj.:

- „Unia informacji" – projekt na rzecz poprawy warunków dostępu do finansowania badań i innowacji, tak by innowacyjne pomysły przeradzały się w nowe produkty i usługi, a tym samym tworzenia nowych miejsc pracy;
- „Młodzież w drodze" – ma za zadanie poprawić wyniki systemów kształcenia oraz ułatwić młodzieży wejścia na rynek pracy;
- „Europejska Agenda Cyfrowa" (Digital Agenda for Europe) – na rzecz upowszechnienia szybkiego Internetu i umożliwienia wszystkim gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom korzystanie z technologii i płynących z tego dostępu korzyści;
- „Europa efektywnie korzystająca z zasobów" – celem jest uniezależnienie wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejście na gospodarkę niskoemisyjną, większe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, modernizacja transportu oraz propagowanie efektywności energetycznej;
- „Polityka przemysłowa w erze globalizacji" – projekt na rzecz poprawy otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do MŚP, oraz wspierania rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej, przygotowanej do konkurowania na rynkach światowych;
- „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia" – ma za zadanie modernizację rynków pracy i wzmocnienie pozycji obywateli przez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania popytu do podaży na rynku pracy, m.in. dzięki mobilności siły roboczej;

[9] Tekst na stronie: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf (dostęp: 24.01.2016); COM (2010) 2020 końcowy.

- „Europejski program walki z ubóstwem" – projekt na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczeństwa.

Strategie UE, w tym oczywiście najważniejsza – Strategia Lizbońska – choć wprawdzie nie zrealizowała wielu zakładanych w niej celów (dotyczy to zwłaszcza celów ilościowych), to jednak wywarła wielką rolę na całą politykę UE i samą filozofię rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Europie. Zarówno osiągnięcia, jak i porażki w implementacji założonych w niej celów rozłożyły się różnie w poszczególnych krajach oraz w odniesieniu do różnych obszarów tematycznych i w stosunku do okresu realizacji. Mimo iż trudno jest jednoznacznie oddzielić osiągnięte tzw. reformy lizbońskie od cyklu koniunkturalnego czy polityk poszczególnych państw, to jednak faktem jest, że szczególnie lata 2005–2007 były dobrym okresem z punktu widzenia postępów w realizacji celów Strategii Lizbońskiej. Ponadto Strategia Lizbońska przyczyniła się do wytyczenia priorytetów rozwojowych UE w dłuższej perspektywie oraz powszechnego uświadomienia potrzeby reform strukturalnych jako warunku stawienia czoła wyzwaniom, przed którymi stanęła Unia Europejska na początku nowego tysiąclecia. Wreszcie Strategia przyczyniła się do podobnego ukierunkowania koordynowanych w oparciu o nią polityk w państwach członkowskich, co jest szczególnie ważne ze względu na silną współzależność gospodarek tych państw oraz postulaty zrównoważonego rozwoju. Mimo różnych słabości Strategii Lizbońskiej, warto jednak wyróżnić nowe podejście w niej przyjęte, a mianowicie propozycję prowadzenia polityki horyzontalnej i nadrzędnej w stosunku do pozostałych[10]. Tym samym odróżniało ją to od dotychczasowej, przedlizbońskiej polityki opartej na wielu nieskoordynowanych ze sobą politykach sektorowych (prowadzenie tzw. *policy mix*).

W przeciwieństwie do Strategii Lizbońskiej, Strategia Europa 2020 nie zawiera wyraźnie sprecyzowanego celu nadrzędnego. Krytyka niezrealizowanego wcześniej celu, określonego w Strategii z 2000 r., tj. przekształcenia UE w ciągu 10 lat w najbardziej konkurencyjną gospodarkę świata, zaważyła na konstrukcji celów i priorytetów określonych w nowym dokumencie Komisji Europejskiej. Ostatecznie przyjęto pięć głównych celów, wymienionych już wcześniej. Można stwierdzić, iż nowa Strategia Europa 2020 jest już nowym typem prowadzenia polityki postlizbońskiej, w której to technologie informacyjne i komunikacyjne stosowane już w wielu państwach i wielu aspektach życia społecznego i gospodarczego przyczyniają się do przełamywania różnic i dysproporcji społecznych, a także minimalizowania skutków wykluczenia cyfrowego w ramach zarówno polityki zrównoważonego rozwoju, jak i polityki inkluzji.

W okresie, kiedy przygotowywano i zaczęto wdrażać nową strategię postlizbońską, na świecie gwałtownie zaczęły się rozwijać także media społecznościowe (*social media*). Mają one fundamentalny wpływ na codzienną komunikację wszystkich ze

[10] Więcej: *Ocena Strategii Lizbońskiej*, Komisja Europejska, Bruksela 2.2.2010; COM (2010) 114 końcowy.

wszystkimi. Jak zauważył M. Castells, interaktywność zaczyna mieć kluczowe znaczenie nie tylko w wymiarze kulturowym i społecznym, lecz także biznesowym. Dostęp do najnowszych technologii informacyjnych pozwala na natychmiastowe dzielenie się informacjami z konkretną społecznością i publikowanie własnych treści. Zwłaszcza dostęp do nowych mediów stał się powszechny za sprawą telefonii komórkowej [Castells 2008: 377]. W 2014 r. w UE-28 51% osób w wieku 16–74 lat korzystało z Internetu za pomocą urządzenia mobilnego (telefony komórkowe lub smartfony, laptopy, notebooki, netbooki lub tablety). W Szwecji, Danii i Zjednoczonym Królestwie odnotowano najwyższy odsetek użytkowników mobilnego Internetu w 2014 r. – około trzy czwarte osób w wieku 16–74 lat korzystało z Internetu w ten właśnie sposób. Jednym z najpopularniejszych działań w Internecie w UE-28 w 2014 r. było uczestnictwo właśnie w sieciach społecznościowych. Prawie połowa (46%) osób w wieku 16–74 lat używała Internetu w tym celu, np. korzystając z Facebooka lub Twittera[11].

ZAKOŃCZENIE

Strategia Lizbońska oceniana jest najczęściej krytycznie – szczególnie przez media, jednak nie można przekreślać jej wartości i pewnego nowatorskiego sposobu myślenia w kwestii kreowania polityki rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Wprawdzie efekty reform lizbońskich rozkładają się różnie w zależności od państwa i regionu oraz rodzaju usługi informacyjnej, to jednak „polityka lizbońska" zdeterminowała sposób prowadzenia polityki europejskiej w ogóle i uświadomiła decydentom europejskim potrzebę ścisłej współpracy w wymiarze horyzontalnym na rzecz zarówno rozbudowy infrastruktury technologicznej, jak i wspierania edukacji nieformalnej z wykorzystaniem ICT. Uświadomiła władzom na szczeblu krajowym, że tylko wspólna i skoordynowana polityka na poziomie ponadnarodowym w tym zakresie ma szansę na skuteczne osiągnięcie celów, jakimi są rozwój innowacyjnej gospodarki opartej na wiedzy, wykorzystującej powszechnie technologie ICT.

Strategia Europa 2020 w dużym stopniu opiera się na doświadczeniach Strategii Lizbońskiej i jest jej kontynuacją. Jest to szczególnie widoczne zwłaszcza w obszarze celów ilościowych. Przedstawiona w nowej strategii unijna polityka rozwoju na okres drugiej dekady XXI w. ma się koncentrować na przezwyciężeniu recesji i jej skutków oraz transformacji gospodarki UE w bardziej ekologiczną, innowacyjną, z wysokim poziomem zatrudnienia i spójności społecznej. W dokumencie pojawiło się nowe określenie modelu rozwoju UE jako „zrównoważonej społecznej gospodarki rynko-

[11] Najwięcej, bo co najmniej 60% mieszkańców Danii, Szwecji, Węgier, Luksemburga i Zjednoczonego Królestwa, korzystało z portali społecznościowych; podobnie było w Islandii i Norwegii. W Niderlandach odsetek ten był tylko nieznacznie niższy (59%). Jednocześnie w czterech państwach członkowskich UE – Francji, Polsce, Włoszech i Rumunii – mniej niż 40% osób uczestniczyło w sieciach społecznościowych; tak było również w Turcji. Eurostat: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_ society_statistics _households_and_individuals/pl (dostęp: 22.08.2016).

wej", w której chodzi o rozwój ekonomiczny, który ma zapewnić postęp ekonomiczny oraz powszechną możliwość lepszego życia bez nadmiernego niszczenia środowiska naturalnego, i takie właśnie jest generalne założenie nowej europejskiej strategii.

Strategia Lizbońska przeszła w trakcie realizacji wiele zmian dotyczących zarówno zakresu przedmiotowego, jak i sposobu wdrażania. Zapewne podobnie będzie w przypadku Europy 2020, ze względu na przynajmniej trzy okoliczności, które mogą zaważyć na jej dalszym kształcie: kryzys finansowy, wejście w życie Traktatu Lizbońskiego, reformującego procesy decyzyjne w UE i nowa Komisja Europejska. W przeciwieństwie do Strategii Lizbońskiej Europa 2020 zawiera jednak obok optymistycznego scenariusza „trwałej odbudowy" także dwa pesymistyczne scenariusze ostrzegawcze.

Głównym problemem UE pozostaje jednak jej niska konkurencyjność w gospodarce światowej w stosunku do wysokiej stopy życiowej obywateli. Wpływ także mają szybko rozwijające się kraje azjatyckie. Wielkim problemem stał się także kryzys finansowy w Grecji, w której próby przywracania równowagi finansowej napotykały na sprzeciw społeczny. Kolejnym problemem w osiągnięciu celów nowej strategii mogą się stać tendencje dezintegracyjne, czego skutkiem stał się ostatnio fakt Brexitu.

Na koniec warto jeszcze podać ostatnie wskaźniki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w państwach Unii Europejskiej (grupa 28 państw). Technologie ICT upowszechniły się wśród ogółu społeczeństwa, zarówno ze względu na dostępność, jak i koszty. Istotną granicę przekroczono w 2007 r., kiedy to większość (55%) gospodarstw domowych w UE zadeklarowała, że posiadała dostęp do Internetu. Odsetek ten stale wzrastał i w 2014 r. osiągnął poziom 81%, o 2 punkty procentowe wyższy niż w 2013 r. Szeroko rozpowszechniony i niedrogi dostęp szerokopasmowy to kluczowy sposób promowania społeczeństwa informacyjnego. We wszystkich państwach członkowskich zdecydowanie najbardziej rozpowszechnionym środkiem dostępu do Internetu było łącze szerokopasmowe; w 2014 r. korzystało z niego 78% gospodarstw domowych w UE-28 (o 36 punkty procentowe więcej niż w 2007 r.). W 2014 r. najwyższy odsetek (96%) gospodarstw domowych mających dostęp do Internetu odnotowano w Luksemburgu, Niderlandach i Danii, Finlandii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Wśród państw członkowskich UE najniższy odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu odnotowano w Bułgarii (57%). Równocześnie jednak w Bułgarii zaobserwowano szybki wzrost odsetka gospodarstw domowych mających dostęp do Internetu: o 27 punktów procentowych między rokiem 2009 a 2014. Na początku 2014 r. nieco ponad trzy czwarte (78%) wszystkich mieszkańców UE-28 w wieku 16–74 lat korzystało z Internetu (co najmniej raz w ciągu trzech miesięcy poprzedzających badanie)[12].

[12] Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_house holds_and_ individuals/pl (dostęp: 24.01.2016).

Wskaźniki te wskazują, iż polityka UE w kwestii rozwoju społeczeństwa informacyjnego osiągnęła mimo wielu głosów krytycznych i ogólnego kryzysu gospodarczego z roku 2008 i następnych istotny sukces. I to zarówno w obszarze nasycenia technologiami niemal wszystkich aspektów życia społecznego, jak i w kwestii rozwoju polityki inkluzji przeciwdziałającej różnego rodzaju wykluczeniom informacyjnym.

Dodatkowo dla Manuela Castellsa projekt wspólnego obszaru integracji 28 państw w ramach Unii Europejskiej nasyconego ICT jest nawet czymś więcej niż tylko osiągnięciem paradygmatów społeczeństwa informacyjnego. Unia Europejska, dzięki podjętym wcześniej procesom integracyjnym, może być także postrzegana jako „państwo sieci" – charakteryzujące się podziałem władzy zgodnie z siecią. Sieć – jego zdaniem – z definicji ma węzły, a nie ma centrum. Węzły mogą mieć zróżnicowane rozmiary i mogą je łączyć asymetryczne relacje w sieci, tak że państwo sieci nie wyklucza jednak istnienia politycznych nierówności jego członków. M. Castells dodał, iż Unia Europejska może być najbardziej wyraźnym przejawem tej powstającej „formy państwa", stanowiącego prawdopodobnie cechę charakterystyczną wieku informacji [Castells 2009: 330–331].

BIBLIOGRAFIA

Castells, M. 2003. *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań.

Castells, M. 2008. *Społeczeństwo sieci*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

Castells, M. 2009. *Koniec tysiąclecia*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

COM (1999) 687 końcowy.

COM (2000) 330 końcowy.

COM (2001) 140 końcowy.

COM (2003) 567 końcowy.

COM (2005) 229 końcowy.

Doktorowicz, K. 2005. *Europejski model społeczeństwa informacyjnego. Polityczna strategia Unii Europejskiej w kontekście globalnych problemów wieku informacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_households_and_individuals/pl (dostęp: 24.01.2016).

Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_house holds_and_ individuals/pl (dostęp: 24.01.2016).

Facing the Challenge, The Lisbon Strategy for Growth and Employment, Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, November 2004, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf (dostęp: 24.01.2016).

Goban-Klas, T. 1999. *Media i komunikowanie masowe: teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

Jung, B. 2004. *Blaski i cienie programu eEurope*, [w:] *Społeczeństwo informacyjne. Wizja czy rzeczywistość?*, L.H. Haber (red.), Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków.

Ocena Strategii Lizbońskiej, Komisja Europejska, Bruksela, 2.2.2010, COM (2010) 114 końcowy.

Oleński, J. 2003. *Ekonomika informacji – metody*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

Pawłowska, A. 2002. *Zasoby informacyjne w administracji publicznej w Polsce. Problemy zarządzania*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Pietraś, Z.J. 1997. *Teoria gier jako sposób analizy procesów podejmowania decyzji politycznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Porębski, L. 2001. *Elektroniczne oblicze polityki. Demokracja, państwo, instytucje polityczne w okresie rewolucji informacyjnej*, Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków.

Porębski, L. 2003. *Rewolucja informacyjna jako źródło nowych podziałów społecznych*, [w:] *Globalopolis. Kosmiczna wioska: szanse i zagrożenia*, R. Borkowski (red.), Instytut Wydawniczy „Pax", Warszawa.

Sienkiewicz, P. 2002. *Teorie rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*, L.H. Haber (red.), Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków.

Strategia Europa 2020, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf (dostęp: 22.01.2016); COM (2010) 2020 końcowy.

Wspólnotowy Serwis Informacyjny Badań i Rozwoju: *http://cordis.europa.eu/news/rcn/2730_pl.html* (dostęp: 22.01.2016).

Żmigrodzki, M. (red.). *Encyklopedia politologii*, t. 1: *Encyklopedia politologii. Pojęcia, teorie i metody*, M. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

FROM THE REPORT OF BANGEMANN TO THE EUROPE STRATEGY 2020. THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION SOCIETY IN EU POLICY – THE BALANCE OF 15 YEARS

Abstract: According to the Lisbon Strategy adopted in 2000, the goal of the strategic development of the EU by 2010 was to make Europe the most competitive and innovative knowledge-based economy in the world. In the framework of the Lisbon Strategy and the *eEurope* initiative, there was taken a number of measures of a political nature, aimed at developing the information society through the use of technology in commerce, public administration, health, education and other areas of social life. New Europe Strategy 2020, adopted in 2010, envisages the achievement of economic growth which should be intelligent, sustainable and should support social inclusion following a period crisis of 2008–2010.

Keywords: information, Internet, Information and Communications Technologies, information society, network society, Bangemann Report, Lisbon Strategy, EU policy, inclusion policy

BIOGRAFIA

Agnieszka Demczuk, adiunkt w Zakładzie Praw Człowieka, Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, prawniczka i politolożka. W latach 2004–2008 pracowała w Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w Warszawie. Pracę doktorską obroniła z zakresu dostępu do informacji publicznej w Polsce. Kontakt e-mail: ademczuk@hektor.umcs.lublin.pl.